

Janusz Mariański¹

Cao Yaxing, *Chińskie wartości. Tradycyjna kultura i współczesne wartości* [Chinese Values. Traditional Culture and Contemporary Values / Китайские ценности. Традиционная культура и современные ценности], Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2022, ss. 196

W życiu społecznym funkcjonują wartości, które przez większość obywateli są uznawane za mało ważne, są takie, które w pewnych środowiskach społecznych są traktowane jako antywartości, w innych środowiskach są przyjmowane bez zastrzeżeń. Istnieją jednak wartości wspólne, uznawane niemal przez wszystkich. Są to wartości, bez których nie mogłoby istnieć społeczeństwo, czyli tzw. wartości podstawowe, które są źródłem kryteriów ocen w rozeznaniu rzeczywistości. Chodzi o takie dobra, które czynią życie ludzkie cennym i godnym. Nietykalny porządek wartości podstawowych powinien być respektowany w warunkach szybkich zmian społecznych, on także jest gwarantem tożsamości państwa prawa. W odróżnieniu od wartości ostatecznych, których poszukują jednostki, wartości podstawowe mają przede wszystkim wymiar społeczny, połączony niekiedy z kontekstem instytucjonalnym. Tworzą one w świadomości ludzkiej zasadnicze elementy i podstawy społeczeństwa obywatelskiego, są ważne zarówno dla społeczeństwa, jak i państwa.

W zależności od tradycji kulturowych i aktualnych dążeń obywateli w każdym społeczeństwie funkcjonują określone wartości podstawowe, fundamentalne. Są one mniej lub bardziej uświadamiane przez większość obywateli i stanowią podstawę dialogu i pozytywnej kooperacji dla dobra wspólnego.

¹ Wyższa Szkoła Nauk Społecznych w Lublinie, Polska, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0620-8000>, e-mail: januszm@kul.pl.

Wartości podstawowe, do których należy zaliczyć godność osoby ludzkiej, prawa człowieka, życie ludzkie, solidarność, sprawiedliwość społeczną, równość społeczną, demokrację, państwo prawa, pracę, prawdę, religię, ojczyznę, pokój, tolerancję, odznaczają się znaczną trwałością i swoistą bezwładnością.

Godność osoby ludzkiej rozumiana całościowo jest źródłem, z którego wywodzą się wszystkie fundamentalne wartości życia społecznego. Są one uprzednie w stosunku do każdego ustawodawstwa państwowego, nie mogą być negocjowane, zakwestionowane lub odrzucone decyzją większości obywateli. W społeczeństwach nowoczesnych, tym bardziej w społeczeństwach ponowoczesnych, zagadnienia wartości są spychane na dalszy plan. Często zamiast mówić o wartościach przywołuje się opcje albo style życia. To, jakimi wartościami należy kierować się w życiu społecznym, co należy rozumieć przez porządne i przyzwoite życie, staje się powoli kwestią indywidualnych decyzji i preferencji. Nowe sytuacje kryzysowe sprawiają, że zagadnienie wartości przesuwa się znowu w stronę dyskursu publicznego i staje się przedmiotem zainteresowania opinii publicznej.

Przez wartości podstawowe rozumie się „mniejszy lub większy wachlarz wartości uświadamianych i akceptowanych przez wszystkich, lub przynajmniej przez większość członków społeczności, w oparciu o które dochodzą oni do *consensusu* (kompromisu), dialogu oraz podejmują pozytywną kooperację dla dobra wspólnego” (Władysław Piwowarski). Dostarczają one motywacji i legitymizacji dla podejmowanych decyzji i działań w skali społecznej, tworzą etyczne podstawy tożsamości różnych społeczności, inspirują do wspólnego działania na rzecz wszystkich obywateli. Są nazywane niekiedy jako wartości ogólnoludzkie, uniwersalne, niezbywalne, jednoczące, nienegocjowane i obywatelskie.

Z innego punktu widzenia traktuje się wartości podstawowe jako absolutne ideały i normatywny etos łączący wszystkie siły społeczne i grupy interesu dla realizacji dobra wspólnego. Jako wartości o charakterze uniwersalnym zachowują swoje znaczenie niezależnie od miejsca i czasu, od nich zależy normalne funkcjonowanie struktur społecznych. Wartości podstawowe jako ogólne reguły społeczne obowiązują we wszystkich kulturach i zawsze, nawet jeżeli były i są one wyrażane rozmaicie w konkretnych formach życia społecznego. Mają charakter moralny, a ich moc normatywna nie może być odczytywana wyłącznie z rzeczywistości jako indukcyjna norma moralna. Waler normatywny wartości podstawowych nie może być negocjowany, on po prostu istnieje.

W sytuacji rzeczywistego czy potencjalnego konfliktu są uznawane określone priorytety wartości, stwierdzające względną ich doniosłość, wskazujące na to, którym należy dawać pierwszeństwo (preferencje). Wśród społecznie aprobowanych wartości jedne stawia się wyżej, inne niżej, jednym przypisuje się znaczenie pierwszorzędne, innym jakby wtórne. W zależności od tradycji

kulturowych i aktualnych dążeń obywateli, w każdym społeczeństwie funkcjonują określone wartości podstawowe, są one mniej lub bardziej uświadamiane przez większość obywateli i stanowią podstawę dialogu i pozytywnej kooperacji dla dobra wspólnego, są one nienaruszalne, ponieważ odpowiadają prawidłowym wymaganiom ludzkiego bytu.

Wartości i ich przemiany we wszystkich społeczeństwach europejskich stanowią od dawna ważną część badań socjologów zachodnich, w tym i socjologów polskich. Znacznie rzadziej przedmiotem badań są wartości i ich przemiany w państwach azjatyckich czy afrykańskich, co sprawia, że nasza wiedza o wartościach uznawanych i realizowanych w społeczeństwach i kulturach pozaeuropejskich jest dość ograniczona. Stąd należy powitać z zadowoleniem ukazanie się na rynku wydawniczym książki pt. *Chińskie wartości. Tradycyjna kultura i współczesne wartości*. Zawiera ona nie tylko samo omówienie współczesnych wartości obecnych – w większym lub mniejszym stopniu – we współczesnym społeczeństwie chińskim, ale ukazuje je w szerokim kontekście historycznym tradycyjnej kultury chińskiej. Wartości tradycyjnej kultury chińskiej – jak wykazuje się w tym opracowaniu – są zgodne z wartościami uniwersalnymi oraz mają i zajmują ważne miejsce we współczesnym społeczeństwie chińskim. Co więcej, w tym państwie od 2012 r. obserwuje się silne odradzanie się jego tradycyjnej kultury i przyspieszony rozwój przemysłu kulturalnego.

Podstawowe wartości narodu chińskiego ewoluowały w całej historii tego państwa, dzisiaj, na etapie socjalizmu o chińskiej specyfice, Chiny potrzebują podstawowych wartości, które stanowią odpowiedź na obecną sytuację. Wartości podstawowe mogą być pomostem łączącym przeszłość z teraźniejszością i przyszłością oraz wyznaczać standardy dla całego narodu. Wskazuje się na zgodność etosu współczesnego społeczeństwa z duchem tradycyjnej kultury chińskiej. „Podstawowe wartości narodu chińskiego ewoluowały w całej historii kraju – kult niebiańskiej mocy w czasach prymitywnych, propagowanie etykiety i muzyki w społeczeństwie niewolniczym, a następnie feudalne kodeksy etyczne, które dominowały w Chinach przez ponad 2000 lat, które można podsumować jako życzliwość, sprawiedliwość, przyzwoitość, inteligencję i wiarygodność” (s. 8).

Omówione w książce podstawowe wartości zostały zgrupowane w następujące kategorie:

- a) Wartości dotyczące narodu to dobrobyt („Bez zdrowego ducha ludzie nie zaznają zadowolenia w życiu. A bez odżywiania się kulturą życie jest niepełne. Wspieranie kulturalnych ludzi jest częścią procesu ulepszania cywilizacji, narodu i jego obywateli oraz rozwijania społeczeństwa. W ten sposób społeczeństwo rozwija się nie tylko gospodarczo, ale i kulturowo” – s. 19); demokracja („Pod wpływem Zachodu demokracja jest ogólnie

uważana za nowoczesny system społeczny, w którym ludzie są panami swojego kraju, a opinia publiczna kontroluje władzę rządu na zasadach równości, a mniejszość jest podporządkowana większości” – s. 31); uprzejmość („Cywilizacja chińska ma ogromny potencjał do przyszłego rozwoju. Świadczy to o tym, że cywilizacja neutralna i pokojowa rozwija się stale, dzięki sile swojej miłości do harmonii i pokoju, zdolności do ciągłego samodoskonalenia oraz mądrych cech bezstronności, uczciwości, życzliwości i harmonii” – s. 51); harmonia („Zgodnie z zasadą harmonii ludzie powinni pielęgnować łagodny temperament i wysoką etykę; powinni zawiązywać przyjaźnie z osobami o podobnych poglądach, ale również z tymi o odmiennych sposobach postrzeganiach rzeczywistości, nie rezygnując z ich stanowisk; i uczynić wszystko, by ich rodziny były związane miłością, przy tym utrzymując ich kraje w stabilności i pokoju, a świat uczynić miejscem, w którym wszystkie narady żyją szczęśliwie” – s. 77–78).

- b) Wartości będące dążeniem do realizowania wspólnego celu to wolność („Wolność w rzeczywistości podkreśla potrzebę porządku, ponieważ nie ma wolności bez granic. Prawa wyznaczają granicę między tym, co jest dozwolone członkom społeczeństwa, a tym, co jest zabronione. Porządek jest gwarancją realizacji wolności; a nieporządek prowadzi do chaosu. Legalistyczne żądanie sprawiedliwych prawd jest zatem warunkiem wstępnym prawa obywateli do wolności” – s. 87); równość („Równość społeczna jest instytucjonalną gwarancją równorzędnych praw do utrzymania dla wszystkich członków społeczeństwa. Podczas gdy równa godność dotyczy psychiki i osobowości” – s. 101); sprawiedliwość („Poczucie sprawiedliwości w jednostkach ma zatem większe znaczenie w okolicznościach, w których sprawiedliwość społeczna znajduje się w kryzysie. Jest to warunkiem wstępnym urzeczywistnienia sprawiedliwej opinii publicznej, sprawiedliwego systemu społecznego i ostatecznie sprawiedliwego osądu historii” – s. 122); praworządność, czyli rządy prawa („Sprawne funkcjonowanie naszego społeczeństwa wymaga zarówno gwarancji instytucjonalnych, jak i świadomości społecznej oraz poparcia dla jego kardynalnych zasad. Gdy praworządność stanie się kodeksem postępowania akceptowanych przez wszystkich członków społeczeństwa, znajdzie drogę do ich serc i umysłów, aby stać się częścią ich samoświadomości. Ludzie będą wówczas dobrowolnie i instynktownie zachowywać się zgodnie z prawem i nie będą wykazywać skłonności do wykorzystywania luk w prawie lub naruszania go” – s. 126).
- c) Wartości odnoszące się do poszczególnych obywateli to patriotyzm („Jest to cecha podkreślana we wszystkich okresach chińskiej historii i cen-

tralny element charakterystycznego kolektywistycznego ducha narodu chińskiego. „Wszyscy Chińczycy otrzymali edukację patriotyczną od najmłodszych lat, ale nie każdy może powiedzieć, jakie są przejawy patriotyzmu i jak można go urzeczywistniać” – s. 137); poświęcenie („Poświęcenie wymaga przede wszystkim miłości i szacunku dla własnej pracy” – s. 158); uczciwość („Chińskie słowo oznaczające uczciwość, *chengxin*, składa się z dwóch znaków: *cheng* oznaczającego uczciwość i *xin* oznaczającego wiarygodność. [...]. Ogólnie rzecz biorąc, wiarygodność decyduje o prestiżu i wizerunku zarówno osoby, jak i kraju” – s. 171 i 177); przyjaźń („Chińskie słowo oznaczające przyjaźń składa się z dwóch znaków – *you* (życzliwość) i *shan* (dobroć). Życzliwość jest zewnętrzną manifestacją, podczas gdy dobroć jest wewnętrzną motywacją. Dobre uczynki, które nie pochodzą z prawdziwego uczucia, to hipokryzja; dobre intencje pozbawione odpowiednich działań nie czynią nic dobrego, a nawet powodują nieporozumienia” – s. 185).

Wszystkie te wartości sięgają swoimi korzeniami do chińskiej tradycji, podsumowują najlepsze elementy chińskiej kultury i są przyjmowane – zapewne po ich modyfikacji – za etos współczesnego społeczeństwa chińskiego. Nazywa się je wartościami socjalistycznymi. Są one w istocie wartościami uniwersalnymi. „Aby być przyjaznym człowiekiem w społeczeństwie, trzeba przede wszystkim stać się przyjacielem swojego wewnętrznego ja, szczerze rozmawiając z sercem o swoich zyskach i stratach. To da takiej osobie siłę do przeciwstawiania się atakom na jej wiarę i zmiennym kolejom losu, zachowując dobroć w sercu i będąc miłym dla innych” (s. 196).

Książka *Chińskie wartości. Tradycyjna kultura i współczesne wartości* ukazuje dwanaście podstawowych wartości mających swoje zakotwiczenie w tradycyjnej kulturze chińskiej i przyjmowanych obecnie przez władze polityczne w Chinach. W katalogu tych wartości nie odnajdujemy niektórych wartości podstawowych kultury europejskiej, jak godność osoby ludzkiej, prawda, solidarność, tolerancja czy religia. W książce nie jest podjęta kwestia realizacji wartości podstawowych w społeczeństwie chińskim. Tzw. chińskie wartości są prezentowane w kontekście wybitnych historycznych postaci z dziedziny kultury, sztuki, polityki, filozofii, etyki, co pozwala czytelnikowi zapoznać się – w najogólniejszych zarysach – z dziedzictwem chińskiej myśli filozoficzno-etycznej. Książka *Chińskie wartości. Tradycyjna kultura i współczesne wartości* powinna być obowiązkową lekturą nie tylko socjologów, psychologów i pedagogów zajmujących się badaniem wartości, ale i politologów, kulturoznawców, etyków oraz tych wszystkich, którzy interesują się problematyką aksjologiczną.